

KASTEEL BEAULIEU
Machelen, Vlaams-Brabant
*1654

BEAULIEU

*Uit : **Burchten en Kastelen van België**, boek 6
uitgave NV Historia, Brussel, België, 1975(?)
historische en letterkundige medewerking : G.H. Dumont*

« Het kasteel van Beaulieu te Machelen, gebouwd omstreeks 1654 volgens de tekeningen van Lukas Faidherbe uit Mechelen, doet enigszins denken aan het Lodewijk XIII-paviljoen aan de Place des Vosges te Parijs. Ondanks het ontbreken van de gesloopte linkertoren blijft de voorgevel imponeren door zijn volmaakt evenwicht met hoge ramen en twee ionische zuilen. Het middenfronton brengt gelukkig een vrolijke noot in het strenge geheel : rond venster, diehoekig veld en op elk van de gebogen, onderbroken moulures een liggende leeuw met een wapenschild. Een thema van het schild vind je terug boven de grote barokpoort tussen de twee konsoles van het balkon. Hier zijn het echter menselijke figuren, een man en een vrouw, die de wapenschilden dragen. Boven elk wapenschild zie je een gravenkroon. De eerste eigenaar van het kasteel was immers de praalzieke graaf Lamoraal-Claude-Frans van Tour en Tassis (overleden in 1676), zevende erfelijke opperintendant van het keizerlijke postwezen en echtgenoot van Anna-Francisca van Hoorne. De familie van Tour en Tassis bleef niet lang te Beaulieu.

Het kasteel met domein en heerlijkheid werd in 1697 verkocht aan Gio-Paolo Bombarda, privé-architect en thesaurier van keurvorst Maximiliaan Emmanuel van Beieren. De nieuwe eigenaar van Beaulieu bouwde drie jaar later een schouwburg te Brussel op de plaats van het oude mun-

thuis. Hij was directeur van die schouwburg, de z.g. Munt-schouwburg, en voerde er opera's van Lulli, Campra, Mouret en Destouches op, maar maakte geen fortuin. Wel integendeel! Hij was genoodzaakt het kasteel te verkopen. Beaulieu ging aldus over in het bezit van de familie Colin en later door huwelijk in het bezit van de Beierse familie Grosberg. Deze verkocht het kasteel aan een zeeschuimer van Duitse afkomst met name Friedrich Romberg, die zich op schandelijke wijze had verrijkt door de slavenhandel en niettemin door Jozef II in de adelstand was verheven. Baron von Romberg werd opgevolgd door baron de Godin de Hauteperne en door graaf Emmanuel-Jozef van Alcantara, die het wapenschild van de familie van Tour en Tassis boven de barokpoort liet vervangen door zijn wapenschild en dat van zijn echtgenote. Het kasteel was van 1884 tot 1920 in het bezit van de familie Rittweger. Tijdens de eerste wereldoorlog verbleef de Duitse gouverneur von Bissing van tijd tot tijd in het kasteel van Beaulieu zodat het kasteel van verwoesting en plundering gespaard bleef.

De verwoesting begon in 1920 : exploitatie door een maatschappij voor het kopen en verkopen van onroerende goederen, overrompeling van het domein door fabrieken, plundering van het interieur (de parketvloeren werden uitgebroken, de schoorsteenmantels en trapleuningen werden gesloopt, prachtige oude lambrizingen werden openbaar verkocht...).

Eindelijk, beter laat dan nooit, werd de verwoesting stopgezet en werd het kasteel grondig gerestaureerd. Beaulieu is geschonden (een van de torens werd heropgebouwd te Sterrebeek!), maar gered, zoals ook de fraaie plafondpanelen uit 1659, gemaakt door Jan Kristiaan Hansche naar schilderijen van Frans Florisen de heldendaden van Hercules voorstellend, gered zijn. Gered zijn ook de prachtige eb-

benhouten schoorsteenmantel in het grote salon, een fraai portret van de infante Isabella (toegeschreven aan Rubens) en het monumentale baldakijnbed met het wapenschild van de familie van Tour en Tassis. Heel wat eminente persoonlijkheden verbleven in het kasteel van Beaulieu: keurvorst Maximiliaan-Emmanuel van Beieren en zijn opvolger bij het militair gouvernement van de Nederlanden, de markies van Bedmar, koning Willem III van Engeland tijdens zijn strijd tegen Lodewijk XIV (1695), de hertog van Marlborough, roemrijke voorouder van Winston Churchill, na de slag bij Ramillies in 1706 (hij sliep in het voornoemde baldakijnbed), veldmaarschalk graaf von Königsegg, keizer Jozef II, enz. Dat was toen men nog rustig kon wonen en verpozen op het platteland, niet ver van Brussel, aan het einde van de prachtige Groene Laan in het welige boomrijke Zenne- en Woluwelandschap. »

HET KASTEEL VAN BEAULIEU TE MACHELEN

Uit : ***Bijlage bij de erfpachtovereenkomst***

1. Historiek

Het domein "Cruysweghen" in Machelen waar het kasteel van Beaulieu zich bevindt, werd al in de dertiende eeuw vermeld als leengoed van de hertog van Brabant. Zijn leenmannen, de Heren van Machelen, bouwden hier een burcht.

Op 8 juli 1652 kocht Lamoral II-Claude-François, graaf van Tour en Taxis, het domein van Jacques Caverson, die hier een lusthuis bezat. Lamoral was zevende erfelijke grootmeester der posterijen van het keizerrijk, en gehuwd met gravin Anne-Françoise de Hornes (hun praalgraf bleef bewaard in de kerk van O.L.V.-van-de-Zavel te Brussel). Hij liet in 1653 een barokkasteel optrekken, naar plannen die togeschreven worden aan de Mechelse architect Lucas Faid'herbe. Het was oorspronkelijk een waterslot, met op de uithoeken van de symmetrische voorgevel, twee monumentale vierkante torens. De sociale status van de welvarende eigenaar veroorloofde de bouw van een voorname en weelderige verblijfplaats. Hij deed hiervoor beroep op eminente kunstenaars (J.C. Hansche, cassettenplafond in de Herculeszaal). Het omliggende terrein werd eveneens in barokstijl aangelegd. De naam Beaulieu refereert dan ook aan de eertijds prachtige plek die een wijds vergezicht bood op de Zennevallei. In het kasteel logeerden beroemde gasten als de Engelse koning William III (1693), de Franse maarschalk François de Villeroi (1695), en meermaals

ook Maximiliaan van Beieren, gouverneur-generaal van de Nederlanden. Een gravure bij J. LEROY, Castella et praetoria nobilium Brabantiae coenobiaque celebriora toont Beaulieu zoals het er op het einde van de zeventiende eeuw uitzag.

Het was de schatbewaarder en vertrouwensman van Maximiliaan van Oostenrijk, Jean-Pascal Bombarda (+1712), die het domein in 1697 kocht van de erfgenamen Lamoral. Het kasteel van Beaulieu bleef het schouwtoneel van belangrijke politieke en militaire ontmoetingen. We vermelden slechts het verblijf van de markies van Bedmar (1698), van John Churchill, hertog van Marlborough (1706), en van Karel, aartshertog van Oostenrijk (1706). Deze traditie werd verdergezet tijdens de volgende bewoners, de familie graaf J.B. de Grosberg de Bavière, minister van de kardinaal van Beieren én minister van de prinsbisschop van Luik. In 1782 kwam het domein in handen van de bankier en zakenman Frederik Romberg, die onder meer met slavenhandel fortune maakte, en door Jozef II in de adelstand werd verheven. Romberg liet verfraaiingswerken uitvoeren aan het kasteel en bouwde vlakbij een protestantse kapel (afgebroken begin jaren 1930). François de Godin en zijn echtgenote volgden hem op. Hun erfgenamen verkochten het domein in 1840 aan ridder Emmanuel-Joseph Sanche, graaf van Alcantara, een held uit de slag van Waterloo en de omwenteling van 1830. Zowel inwendig als uitwendig werden in deze periode belangrijke werken uitgevoerd, waarvan de aard en de omvang vooralsnog niet duidelijk is. Een foto van 1850 geeft ons alleszins een ander buitenzicht van de achtergevel namelijk met een eenvoudig dak-schild- dan wat we vandaag zien. De versierde in- en uit-zwenkende topgevel met oculus en sierpaneel, blijkt dus het resultaat te zijn van een latere, historiserende restauratie. De zoon van Emmanuel-Joseph verkocht Beaulieu in

1875 aan Léon Berlemont. In 1882 werd Charles Rittweger de nieuwe eigenaar door zijn huwelijk met diens weduwe. Nadat het kasteel gedurende meer dan twee eeuwen een bloeiend leven had geleid, leidde de dood van Rittweger (1919) een lange periode van verval in.

Het park werd verkaveld, en het kasteel raakte in verval. In 1920 werd het domein van de hand gedaan met als doel er industriële gebouwen te laten optrekken. De nieuwe eigenares, La Société Belge Immobilière verkocht bijvoorbeeld een stuk grond voor de aanleg van de Woluwelaan, en in 1928 stelde zij het kasteel zelf te koop met de verplichting tot afbraak. Zo kreeg Maurice Braun ter Meeren het in bezit, die prompt één van beide hoektorens naar zijn domein in Sterrebeek liet overbrengen, waar hij heropgebouwd werd aan de ingang. Ook ballustrades en leuningen van Beaulieu vinden we terug in kasteel ter Meeren.

De Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen zag dit alles met lede ogen aan, doch verschuilde zich er achter over geen wettelijk instrument te beschikken om Beaulieu te redden. Toen dan eindelijk de langverwachte Wet van 7 augustus 1931. tot stand kwam, weigerde de minister van Kunst en wetenschappen een klasseringsbesluit te ondertekenen, wegens de verregaande toestand van verwaarlozing, en uit vrees dat de staat zou verplicht worden over te gaan tot een al te dure onteigening. De aftakeling ging ondertussen onverminderd verder.

Onder impuls van Charles Mertens, een kunstliefhebber die reeds eerder de restauratie van het kasteel van Beersel gerealiseerd had, werd in 1944 de VZW Les amis du château de Beaulieu opgericht, met als doel het kasteel te restaureren en er een museum in onder te brengen. Twee jaar later kocht de vzw het kasteel, begon met de werken, en

in 1949 werd het plechtig geopend.

De Herculeszaal met het stucwerk van J.C. Hansche werd uiteindelijk als monument beschermd in 1950. In 1955 volgden het dak, de gevels, het bordes en de twee toegangstrappen.

De VZW die inmiddels zware financiële inspanningen geleverd had voor de restauratie en de reconstructie, geraakte in moeilijkheden voordat de werken voltooid waren, en zag zich genoodzaakt het kasteel te verkopen. Een nieuwe V.Z.W.; "De verdedigers van Beaulieu" nam de doelstellingen van haar voorgangster over, doch verder dan de kelders geraakte men met de werken ditmaal niet (in 1964 opening van een restaurant in de kelders, dat in 1975 failliet gaat). Ook het Ministerie van Nederlandse Cultuur, eigenaar sinds 1980, kreeg de restauratie niet op gang. Enkel dringende beveiligingswerken werden uitgevoerd in 1981. Brandstichting, diefstal en vandalisme hebben het kasteel inwendig inmiddels bijna volledig leeggehaald

2. Bouwkundige Beschrijving

(Gebaseerd op Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen, dl. 2n. Vlaams Brabant, Halle Vilvoorde, Gent, 1975, p.371-372)

Rechthoekig gebouw van zeven traveeën en twee bouwlagen op een souterrain, gemarkeerd door een middenrisaliet van drie traveeën en drie verdiepingen; leien dakschild met dakkapellen, haaks doorsneden met het hoger zadeldak van het risaliet.

Westgevel (achterzijde, Woluwelaan) toegankelijk langs een breed bordes met dubbele trap, afgebakend door korte arduinen pijlers met vaasbekroning. Dit hek liep oor-

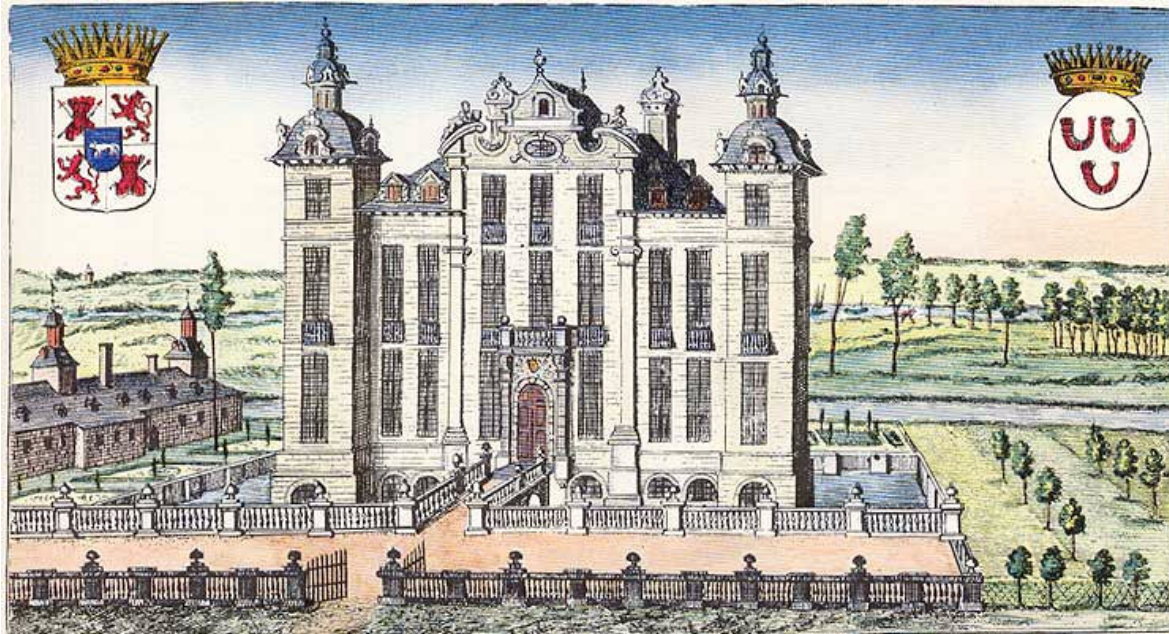
spronkelijk door tot de voorgevel en bakende ook de slotgracht en voortuin af. Corintische pilasters in kolossale orde lijnen het middenrisaliet en de hoektraveeën van deze gevel af. Middenrisaliet uitlopend op een versierde in- en uitzwenkende topgevel met oculus en sierpaneel. Hoge rechthoekige deur ingeschreven in een uitgewerkte omlijsting met drop- en schijfmotieven. en bekroond met het bouwjaar in een cartouche. Zeer hoge rechthoekige vensters (weggebroken kruisen; herstellingen van arduin) op de tweede verdieping verfraaid met balusterleuningen; het middenvenster is voorzien van een gelijksoortig balkon, geschraagd door zware voluten. Steekboogvensters in het souterrain.

De oostgevel (voorzijde) bewaart nagenoeg alle kruiskozijnen, die eerder aanleunen bij het meer Italianiserend type met vlakke kruisen van arduin. Voorts is de gevelbehandeling grosso modo opgevat naar hetzelfde patroon als de westkant, echter met een verschillend uitgewerkte topgevel (bekronende liggende leeuwenfiguren) en met een andere toegangsdeur (geen bordes; bij het dempen der slotgracht kwam het souterrain ondergronds te liggen en werd de bestaande toegangsbrug nutteloos); geprofileerde rondboogdeuromlijsting met zware volutesleutel, gevat tussen geringde zuilen die de balkonvoluten schragen; ertussen, het door figuurtjes gedragen wapenschild van E. d'Alcantara; benagelde houten deur met beeldhouwde makelaar.

Van beide hoektorens die oorspronkelijk deze gevel flankeerden, rest slechts de zuidoostertoren: een uitspringende vierkante toren van drie bouwlagen afgedekt met een bolstaand tentdak (leien), uitlopend op een achthoekige dakruiter; hoge kruisvensters en ronde dakkapellen in hout. Een cementlaag op de noordoosthoek wijst op de afbraak van de tweede toren.

Zuidergevel voorzien van een ingeschreven rondboogdeur, hoge kruisvensters en smalle rechthoekige, muuropeningen ter verlichting van een verdwenen trap. Eveneens hoge kruisvensters in de noordgevel.

Met uitzondering van de kelders, is in het interieur een geweldige ravage aangericht. Zowel vloeren als zolderingen, deuren, vensters en schouwen zijn het mikpunt geworden van vandalen en dieven. Uitzonderlijk gaaf bewaard zijn de stuccoreliëfs van J.C. Hansche in de Herculeszaal. Ook in enkele andere zalen bleef heel wat stucwerk op de plafonds bewaard. De bestaande inrichting was grotendeels het resultaat van de restauratie door C. Mertens (jaren 1940).»

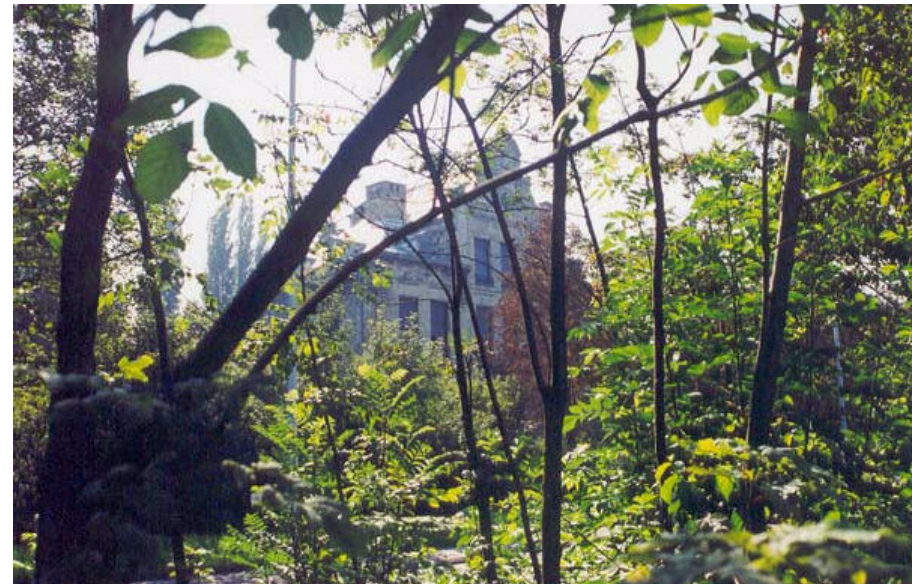
Deze ets in het werk 'Le grand théâtre profane du Duché du Brabant' ('sGravenhage, 1730) toont hoe de verticale lijnen overheersen in het kasteel.

Ligging aan de Brusselse ring

Het kasteel in zijn huidige toestand. Voorgevel.

Het kasteel in zijn huidige toestand. Gevel Woluwelaan.

Lamorla C.-F. graaf van Tour en Tassis in gezelschap van Filips de Schone.

John Churchill, graaf van Marlborough

King William III

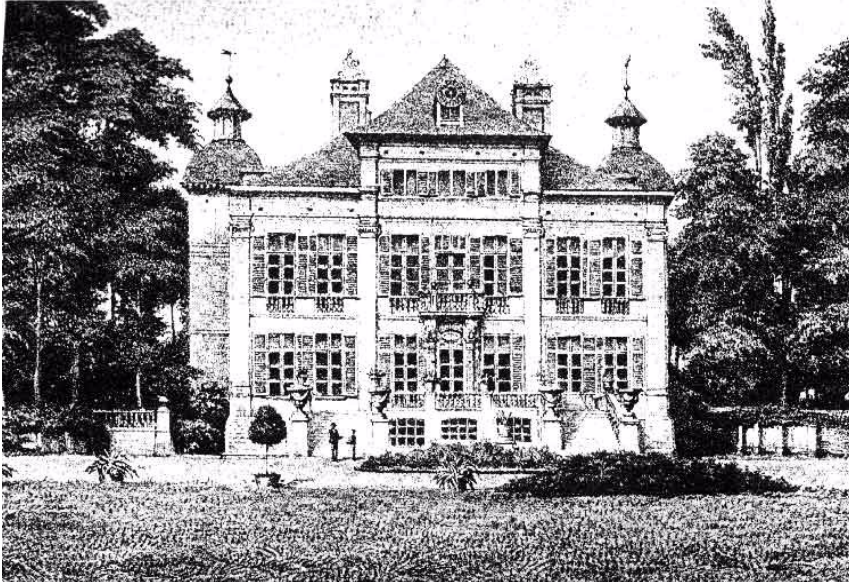

Belgische postzegels (1952) : kasteel van Beaulieu en graaf Lamoral van Tour en Taxis

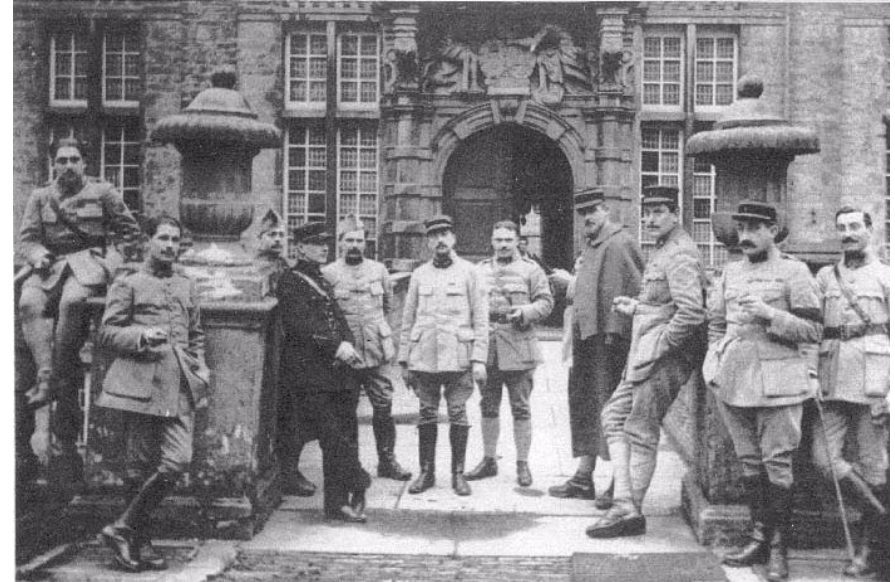

Keizer Jozef II

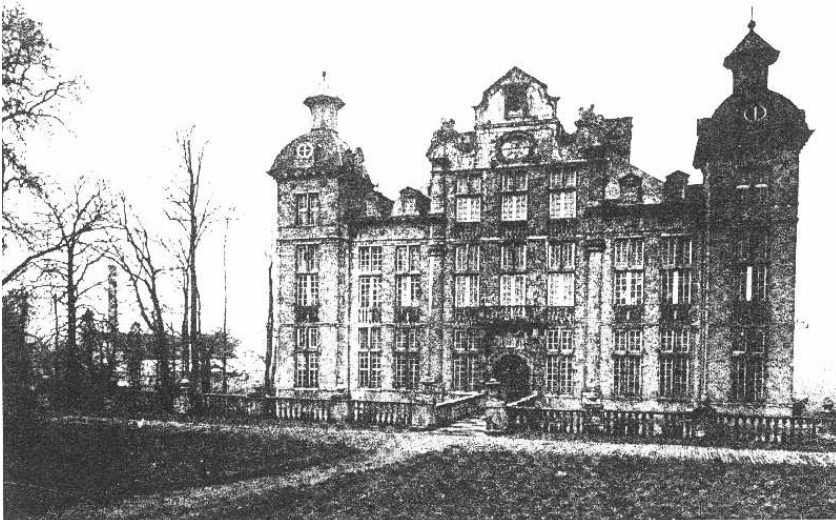

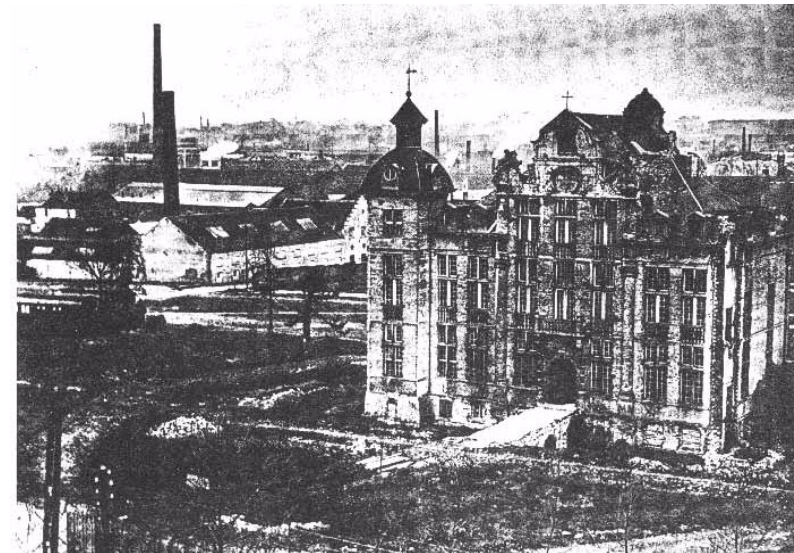
1850 : Westgevel (Woluwelaan) voor de 19de-eeuwse ingreep.

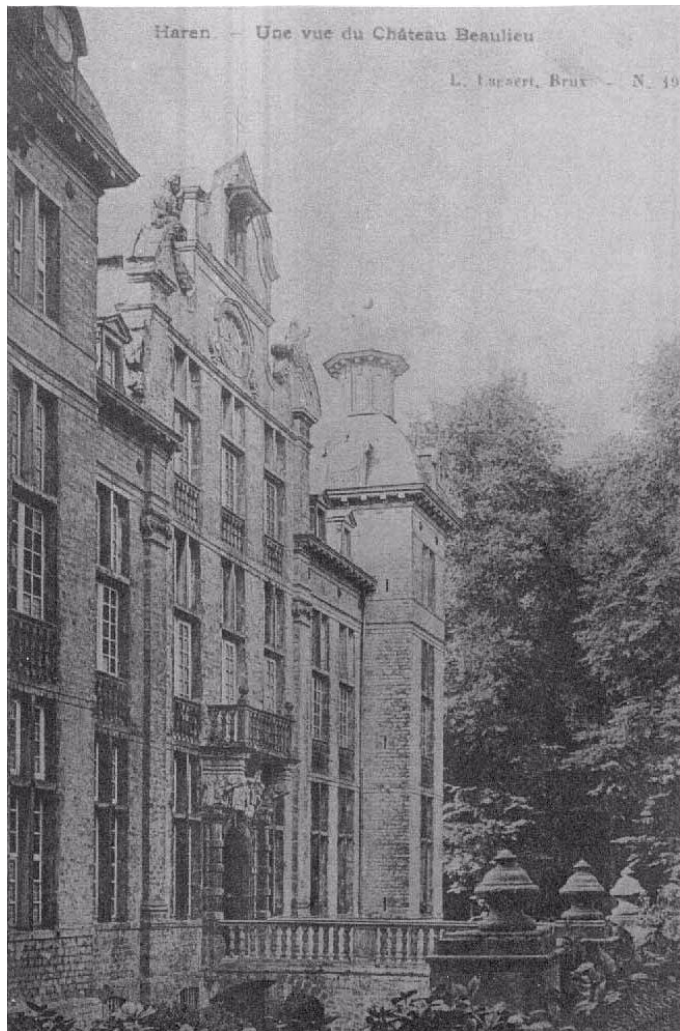
1918 (?)

1925 : met de verdwenen noordertoren en gracht.

1932 : na de belangrijke vernielingen.

Postkaart uit het eerste kwart van de 20ste eeuw.

Zicht vanop de verdwenen toegangsdrief.

Stucwerken van J.C. Hansche (v.l.n.r.) :

- 1. Hercules bij Geryon*
- 2. Met Atlas de wereld torsend.*
- 3. Doodt de draak Ladon.*
- 4. Wurgt Anteus.*
- 5. Wurgt de leeuw van Nemea.*
- 6. Doodt de Kretenzische Stier.*
- 7. Ketent de Cerberus.*
- 8. Doodt de Hydra.*

Fotografie : Van de Rijck